

1904-1976

**СЕРАФИМ РОМАНОВИЧ
КУЛАЧИКОВ – ЭЛЛЭЙ**

**Саха бастакы народнай поэта,
„Октябрьскай революция,, , „Үлэ Кыһыл Знамята,, , „Бочуот
Знага,, орденнар кавалердара**

Төрөлшүттэрэ

Серафим Романович Кулачиков – Элэй 1904 с. Чычымахтан 3 км ыраах сытар Мойуона алааска орто бааһынай дьизэ кэргэнигэр төрөөбүтэ. Абата Роман Иванович мас ууһа, булчут. Ийэтэ Татьяна Сергеевна асчыт, иистэнньэн. Кинилэр нууччалыы ампаар дьизэлээхтэрэ, икки ынахтаахтара.

БИИРГЭ ТӨРӨӨБҮТТЭРЭ

Серафимнаах бииргэ төрөөбүттэр алтыалар. Кыра быраатгара Александр оҕо сылдьан ыалдьан елбутэ.

Михаил Романович -
нуучча тылын
учуутала. Уус –
Таатта оскуолатыгар
уһуннук
учууталлаабыта

Матрена
Романовна
Фельдшер.
Хара
Алданна
өр кэмнэ
үлэлээбит

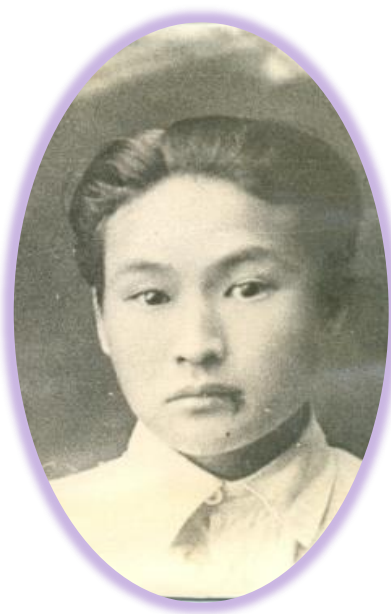

Лидия -
учуутал

Нина 1940 с.
Ленинградка Хотугу
норуоттар
институттарыгар үөрэнэ
сылдьан Аҕа дойду
сэриитэ саҕаланан
блокадаҕа түбэспитэ.
Дойдугар төннөн иһэн
Новосибирская куоракка
кэлэн ыалдьан сураҕа
суох сүппүт.

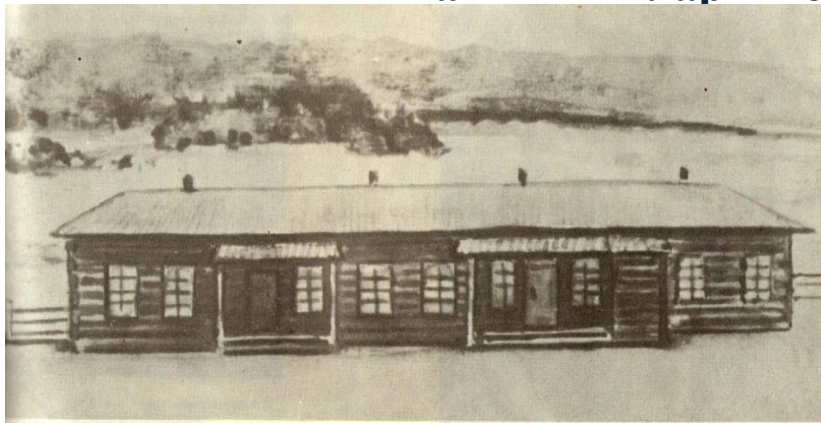
ОСКУОЛА СЫЛЛАРА

Серафим 1912-16 сс. Чычымах
4 кылаастаах оскуолатыгар
уерэммитэ. Кини пансионга
олорон үөрэнэрэ. Салгыы
Чөркөөх 2 кылаастаах
оскуолатыгар үөрэммитэ.
Оскуолаба үөрэнэр
сылларыгар Пушкин,
Некрасов, Лермонтов уо.д.а.
улуу суруйааччылар
айымнылары билсбитэ.

**Чычымахха үөрэммит
оскуолата**

**Чөркөөххө үөрэммит
оскуолата**

.....Итиннэ
Пушкинтан мин хоһоон аабарым...
Хатаммыт буолаарай эркиннэ
Кырачаан уол хатан куолаһым?..

Ынгырар курдук дии
Чөркөөбүм...
Уон сэттис сыл... Өрүү
өйдүөбүм
Ойуур тыа сатарыар дылытын
Ылланар улэһит ырыатын...

ҮӨРЭХ-САЙДЫНЫ СУОЛУШАН

1918 сыллаахха Якутскайга киирэн учуутал семинариятын бэлэмнэнии кылааһыгар үөрэнэр.

1919с. тыа хаһаайыстыбатын училищетыгар үөрэнэ киирэн баран ыалдьан дойдутугар төннүбүтэ. Үтүөрэн баран Таатта улуунун ревкомугар регистратор – суруксутунан үлэлээбитэ. 1920-21 сс. дойдутугар ревком аатыттан сир тунэтигэр сылдьар. 1921 с. Эллэй Якутскайга сана тэриллибит учуутал техникумугар киирбитэ. Дьоно быстараннар 1922-23 сс. кыһын дойдутугар тахсан учууталлаабыта. Ону сэргэ ревкомна суруксуттаабыта. 1923 сылтан Якутскайга педтехникумна үөрэммитэ.

1925 с. комсомол уобаластаабы комитета Эллэйи Москваба журналистика институтугар үөрэххэ ыппыта. 1927 с. институт Эллэйи Казахстанна практикаба ыппыта. Кини Семиречьеба «Джетысуйская искра» хаһыакка үлэлээбитэ. Ити кэмнэ Казахстанна бастакы кэлбит самолету уруйдаан хаһыакка «Самолет над Алатау» нууччалыы хоһоону суруйан бэчээттэппитэ. 1928 с. институтун ситиһиилээхтик бүтэрэн дойдутугар төннүбүтэ.

АЙАР ҮЛЭ САБАЛАНЫЫТА

- Серафим Кулачиков Чөркөөх икки кылаастаах оскуолатыгар үөрэнэ сылдьан „Сылгы чыычааба,, диэн хоһоону, „Моботой,, диэн кэпсээни суруйбута.
- 1918 с. учуутал семинариятын бэлэмнэни кылааһыгар „Сарсыадаанны саһарба,, диэн литературнай куруһуогу тэрийсибитэ, илиинэн суруллар сурунааллаах этилэр.
- 1923 с. педагогической техникумга „Сайдыы,, диэн куруһуогу тэрийсибитэ.
- Ити 1923 сылтан ыла кини дьонно-сэргэбэ иһиллэн барбыта.

Педтехникумга үөрэнэр кэмигэр Эллэй хас да нууччалыи революционнай ырыалары: «Эдэр сэрии», «Тимир уустара», «Коммунист марсельезата» о.д.а. 1925 с. «Ленин кэриэһинэн» диэн бастакы хоһоонун суруйбута, үөрэнэ сылдьан «Сайдыы», «Кыһыл сулус» литературнай куруһуоктарга сылдьан айар дьобурун сайыннарбыта.

УОТ СЭРИИ СЫЛЛАРЫГАР

Серафим Романович 1942 с. Кыһыл Армия кэжкэтигэр ынырыллан 22-с армия бойобуой минометнай полкатын састаабыгар киирэн Старай Руссаба сэриилэспитэ. Хорсун байыас минометчиктар командирдарынан, байыастарга агитаторынан анаммыта, Совинформбюро тиһэх иһитиннэриилэрин ааҕара.

ССКП кандидатынан киирбитэ.

„Бырастыылаһыы,, , „Капитан Гастелло,, о.д.а. хобооннору суруйбута.

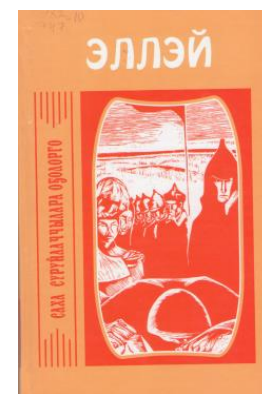
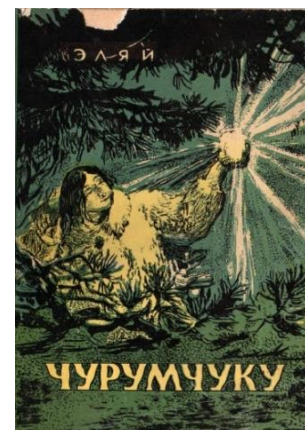
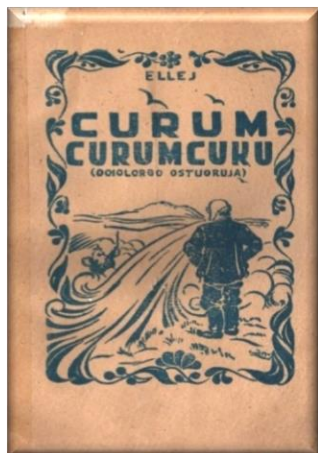
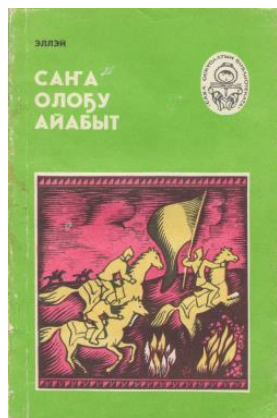
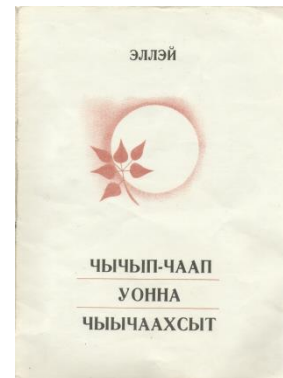
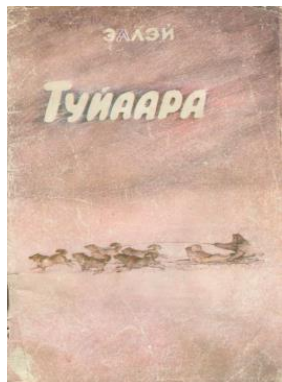
1943 с. Дьокуускайга „Күн сирин көмүскэлигэр,, диэн кинигэ буолан тахсан Кыайыыны уһансыбыта.

Серафим Романович 1944с. контузия ылан инбэлиит буолан дойдутугар эргиллибитэ.

ОСОЛОРГО АНАЛЛААХ АЙЫМНЬЫЛАРА

Саамай үгүстүк уонна элбэх ахсаанынан тахсыбыт айымньыта „Чурум-Чурумчуку,, Бу остуоруйа-поэманы „Детгиз,, 1957 с. 100 тыһ. экземплярынан таһаарбыттаах. Бу айымньынан Ж. Батуев туруорбут „Чурум Чурумчуку,, балета Саха опера уонна балет театрын сыанатыгар 200–тэн тахса туруоруллубут. Бу балетка сүрүн оруолу толорбут Наталья Христофорова, Геннадий Баишев, П.А.Ойуунускай бириэмийэтин лауреата буолбуттара.

ЫРЫА БУОЛБУТ ХОҢООННОР

Эллэй 50-ча хоһооно ырыа буолан
ЫЛЛАММЫТА.

„Таптыабын ийэни,, хоһоону
ырыа гынан көтүппүт,
толорбут Ольга Иванова

Эллэй элбэх ырыатын
толорбут норуот
тапталлаах ырыаһыта
Марина Попова

„Эллэйи биһиги ылланар
ырыалары суруйарга
улахан талааннаах
поэт быһыытынан
көрүүхтээхпит. Кини үгүс
ырыалара, кырдьык да,
олус үчүгэйдэр, темалара
чопчу, номохторо диринг,
чувстволара
күүстээх, тыллара
судургулар, киһи өйүгэр
тийимтиэлэр уонна
аһары
музыкальнайдар...
В.М.Новиков-Күннүк
Уурастыырап, СР
народнай поэта

КОМСОМОЛ ТОЙУКСУТА

Эллэй 1924 с. комсомол кэkkэтигэр киирбитэ. Поэт комсомолу уруйдаан элбэх айымньыны айбыта. 1930 с. Саха сиригэр Ленинскай комсомол тэриллибитэ 10 сылын көрсө суруйбут „Буурҕа, буулдьа дьылларыгар,, поэмата саха поэзиятыгар биир бастың айымньынан сыаналанар.

„Туман буолбут хонуктар

Тумулларын кэтэҕэр

Кыһыл буурҕа аттаахтар

Ньиргиэрдэрэ иһиллэр

Комсомолу туойбут хоһооно ырыа буолан уостан түспэккэ ылланара.

Бары сир үрдүнэн күн буолан

Күлүмнүүр Советскай дойдуга

Сааскы күн сүүрүктүү кутулар

Комсомол бойобуой тойуга.

Эллэйгэ Саха Комсомолун лауреатын үрдүк аата ингэриллибитэ.

ТЫЛБААСЧЫТ

Эллэй араас норуоттар чулуу поэттарын 150-ча айымньыларын тылбаастаабыта. Кини нуучча классиктарын Пушкин, Лермонтов, Некрасов хоһооннорун, поэмаларын, В.В.Маяковскай „В.И.Ленин,, поэматын, араас омуктар поэттарын хоһооннорун сахалы тылбаастаабыта. Үгүс атын омук суруйаачыларын кытта доҕордоһоро.

Эллэй Украина, Россия суруйааччыларын кытта

РЕДАКТОР

1928 с. Москваба журналистика институтун бүтэрэн кэлэн баран „Автономная Якутия,, уонна „Кыым,, хаһыаттарга культура уонна литература салааларын сэбиэдиссэйинэн, Якутскайдаагы кинигэ издательствотыгар уус-уран литература редакторынан үлэлээбитэ. „Чолбон,, сурунаал редколлегиятын чилиэнэ этэ. 1953 сылтан 13 сыл устата „Хотугу сулус,, сурунаал кылаабынай редакторынан үлэлээбитэ. 1976 с. олохтон туоруор дылы ити сурунаалга поэзия салаатын салайбыта.

ДЕПУТАТ, ДЕЛЕГАТ....

**Эллэй РСФСР суруйааччыларын
сьеьигэр . Москва**

**Эллэй Саха сирин суруйааччыларын
соьун бырабылыанньатыгар**

1938 с. ССРС Суруйааччыларын чилиэнинэн талыллыбыта. Сэрииттэн бааһыран кэлэн үтүөрэн баран Эллэй Саха сирин Суруйааччыларын соьунун председателинэн үлэлээбитэ. 1954 с. ССРС суруйааччыларын Бутун Союзтаабы иккис съезтэрин делегата, ССРС Суруйааччыларын соьунун бырабылыанньатын чилиэнинэн талыллыбыта. 1955-59 сс. кини Саха АССР Верховнай Советын депутата, Президиум чилиэнэ. Эллэй ССРС, РСФСР суруйааччыларын бары съезтэригэр делегатынан кыттыбыта. Өр сыл ССКП Саха уобаластаабы комитетын чилиэнэ этэ.

ИЛЛЭЭХ ДЬИЭ КЭРГЭН

Серафим Романович уонна Анфиса Иокимовна түүрт уонтан тахса сыл бииргэ эйэ-дэмнээхтик олорбуттара. Анфиса Иокимовна идэтинэн акушерка этэ. Кинини үтүөкэн, көнө майгылаах, ыалдьытымсах, олус үлэһит диэн сыаналыыллар. Кинилэр сэттэ оболоммуттара.

ОБОЛОРО

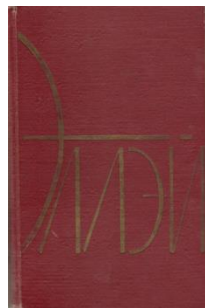
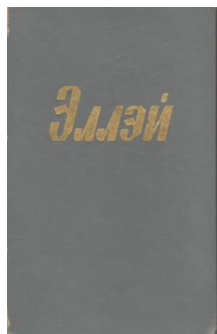
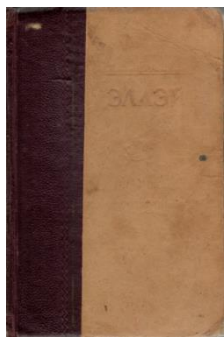
Кулачиковтар биэс уолу, икки кыыһы төрөппүттэрэ. Улахан уол Виталий орто үөрэҥи бүтэрэн баран сыыстаран ыалдьан салгыы үөрэммэтэх. Марафонга сүүрүүнэн дьарыктаммыта, саахымакка маастарга кандидат. Биэс оболоох. Альфред икки үрдүк үөрэхтээх хаһыат үлэһитэ, икки оболоох. Иосиф үрдүк үөрэхтээх тутуу үлэһитэ, үс оболоох. Владимир үрдүк үөрэхтээх тимир суол инженерэ, эдэр сааһыгар өлбүтэ. Александр үрдүк үөрэхтээх геолог, оболоох. Диана үрдүк үөрэхтээх английскай тыл учуутала, икки оболоох. Наталья фельдшер идэлээх, үс оболоох.

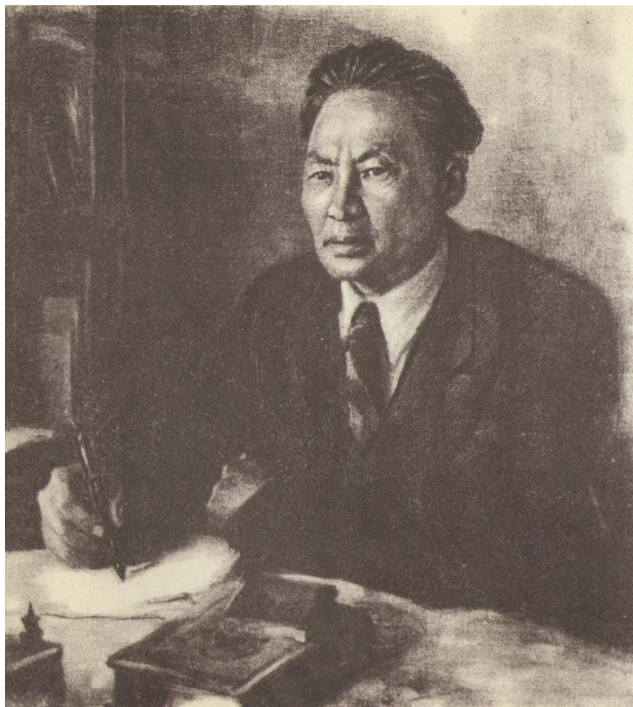
С.Р.Кулачиков – Элэй 50 сыл айбыта-туойбута. Кини 41кинигэтэ 363 тыһ. экземплярынан тахсыбыта. Бастакы хомурунньуга „Күөгэйэр күннэрбэр,, 1929 сыллаахха бэчээттэммитэ.

Араас норуоттар чулуу поэттарын 150-ча айымньыларын тылбаастаабыта. Поэт уонтан тахса кинигэтэ нууччалы тылынан Москваҕа бэчээттэммитэ. Кини хоһоонноро советскай норуоттар үгүстэрин тылынан тахсыбыта.

Эллэй айымньылара немец, француз, чех, поляк, венгр, китай, грек, араб омуктар тылларыгар тылбаастаммыттара.

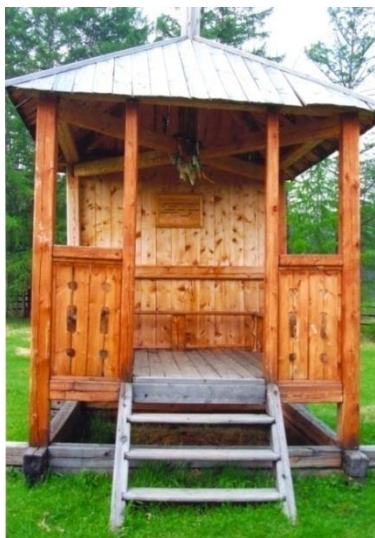
ЭЛЛЭЙ ХУДУОҢУНЬУКТАР ҮЛЭЛЭРИГЭР

Осипов А.Н. Портрет
якутского поэта
С.Р.Кулачикова-Элляя.
1954 г.

ЭЫГИ МИИГИН ӨЙДҮӨХХҮТ.

Төрөөбүт алааһыгар Мойуонаба
олорбут дьизэтин оннугар тутуллубут
беседка

**Чычымах оскуолатыгар 1977
сыллаахха С.Р. Кулачиков-
Эллэй аата ингэриллитэ.
1982 сылтан оскуола иһинэн
бастын үөрэнээччилэргэ
бэриллэр „Эллэй аатынан анал
бириэмийэ,, олохтоммута.
Поэт үбүлүөйдээх саастарын
көрсө Эллэй аабыылара
ытыллаллар**

Төрөөбүт нэһилиэгэр Эллэй аатынан оскуола

Туһаныллыбыт литература:

1. Габышев, Н. Үтүө аргыстар / Н. Габышев. – Якутскай/ кинигэ издательствота. - 1982. - 188 с.
2. Данилов, С. Суруйааччылар уонна кинигэлэр / С.Данилов. – Якутскай/ Саха сиринээҕи кинигэ издательствота, 1980. - С.189-235.
3. Протодьяконов, В. Писатели Якутии / В. Протодьяконов, Н. Алексеев. – Якутск/ кн. изд-во, 1972. - С.310-317.
4. Саха бастакы народнай поэта С.Р.Кулачиков-Эллэй төрөөбүтэ 90 сыла / хомуйан онордулар Е. И. Софронова, П. Х. Андросов.- Ытык-Күөл: улуустаабы типография, 1994.- 16 с.
5. Саха поэзиятын баарабай тиитэ : С. Р. Кулачиков-Эллэй төрөөбүтэ 100 сыла / Тааттатаабы кииннэммит библиотечнай ситим, киин библиотека. - Ытык-Күөл, 2004. -36 с.
6. Сүгүрүйэр сырдык кыһабыт/ С.Р.Кулачиков-Эллэй аатынан Чычымах орто оскуолатын 100 сыла / матырыйаалы бэлэмнээтэ Г.П.Бястинов. –Дьокуускай: Бичик, 2006. - С. 76-83.
7. Өрүү ыллана туруо / хомуйан онордо Д. С. Старостина. - Чычымах, 2004.
8. Эллэй. Киһи-киһиэхэ / Эллэй. - Якутскай, 1962. - 136 с.
9. Эллэй. Ырыалар, хоһооннор, поэмалар: орто уонна улахан саастаах оскуола Оҕолоругар / Эллэй; хомуйан онордо Д. В. Кириллин. – Дьокуускай: Бичик, 2004. - 144 с. - (Саха суруйааччылар – оҕолорго).

Оҕордо: Малышева М.К. Чычымах
библиотекара